

BIJLAGE 3

**Archeologisch Inventariserend
veldonderzoek locatie dorpsuitbreiding
Zwiggelte**

**Een Archeologisch Inventariserend
Veldonderzoek op de lokatie van de
dorpsuitbreiding van Zwiggelte, gemeente
Midden-Drenthe (Dr.)**

G.J. de Roller

14 mei 2003

Provincie	Drenthe
Gemeente	Midden-Drenthe
Plaats	Zwiggelte
Toponiem	Dorpsuitbreiding
Kaartblad	17B
Coördinaten	235.675-543.875
Periode	-
Type object	Nieuwbouw lokatie
Type bodem	Zandgrond
Geomorfologie	Dekzanden

Afbeelding 1 De ligging van het onderzoeksgebied.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

De aanleiding voor het onderzoek werd gevormd door de plannen van de gemeente Midden-Drenthe voor de dorpsuitbreiding van Zwiggelte aan de Schoolstraat. Het terrein bestaat uit een es met een hoge archeologische verwachting. Gezien deze verwachting wilde de gemeente een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) laten uitvoeren naar de in het gebied voorkomende archeologische waarden. Hiertoe heeft de gemeente Archaeological Research en Consultancy (ARC bv) de opdracht gegeven het onderzoek uit te voeren. Het onderzoek vond plaats op 14 april en is uitgevoerd door drs. ing. G.J. de Roller.

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied ligt aan de noordrand van het dorp Zwiggelte en is toegankelijk via de Schoolstraat. Het terrein is aan de zuid- en westzijde omsloten door woningen. Aan de oostzijde bevindt zich een boerderij met bijbehorend erf. De noordgrens wordt gevormd door een sloot.

1.3 Doel van het onderzoek

Het onderzoek heeft als doel het vastleggen van de bodemopbouw, het lokaliseren van onverstoorde plekken en het vaststellen van de eventuele aanwezigheid van archeologische vondsten en sporen. In geval van verstoring van de bodem moet het booronderzoek duidelijkheid geven over de mate van verstoring.

1.4 Geoarcheologische context

De archeologische verwachting van het onderzoeksterrein is volgens de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW 2e generatie) zeer hoog omdat het terrein deel uitmaakt van de Wester Es van Zwiggelte. De essen van Zwiggelte liggen op een

hoge rug tussen de Westerborker stroom, in het zuiden en oosten, en de Westerstukken/De broeken, in het westen. Volgens de ARCHIS gegevens¹ is er in de Hoofdstraat van Zwiggelte vroegmiddeleeuws² kogelpotaardewerk gevonden³.

1.5 Werkwijze

Om de doelstelling te kunnen verwezenlijken zijn op het onderzoeksterrein, van circa één hectare, in totaal elf boringen gezet (bijlage 4.1). Deze boringen zijn verspreid over het terrein gezet om een juiste, algehele, indruk van de bodemopbouw te kunnen krijgen. De raai-afstand en de onderlinge boorafstand bedraagt circa 25 meter waarbij de boorpunten in naast elkaar gelegen boorraaien ten opzichte van elkaar verspringen. Voor het boren is gebruik gemaakt van een verlengbare edelmanboor met een diameter van 7 cm.

De boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen zijn beschreven volgens NEN 5104, en zijn opgemeten. Vervolgens is de bodemopbouw per boring beschreven en de grond is gezeefd over een zeef met een maaswijdte van 4 mm. Hierbij is gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren, zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot.

Naast het boren is, voor zover mogelijk, een oppervlaktekartering uitgevoerd. Deze kartering bestond uit het aflopen van het gehele terrein en het inspecteren van allerlei ontsluitingen, waaronder molshopen. De vondstzichtbaarheid was hierbij slecht omdat het terrein als grasland in gebruik is.

2 Resultaten

2.1 Bodemopbouw

De boringen zijn uitgewerkt in boorraaien. Raai A bestaat uit de boringen 1, 2 en 3, raai B bestaat uit boringen 4, 5, 6 en 7. Raai C bestaat uit de boringen 8, 9, 10 en 11. De bodem bestaat van boven naar beneden uit een esdek dat via een per boring in duidelijkheid wisselende reductiezone, de E-horizont, over gaat in een bruine tot donkerbruine inspoelingslaag, de podzol- of B-horizont (bijlagen 4.2 en 4.3). Deze B-horizont gaat geleidelijk over in steeds lichter, geler wordend dekzand. In boring 8 is de podzollaag niet aanwezig. Op deze plaats is de bodemopbouw verstoord.

2.2 Vondsten

Tijdens het archeologische onderzoek zijn geen vondsten in de boorkernen aangetroffen en ook niet aan het oppervlak.

3 Conclusies

Het onderzoeksgebied heeft een hoge archeologische verwachting. Het terrein ligt hoog tussen twee beeklopen, maakt deel uit van de Wester Es van Zwiggelte en heeft een vrijwel onverstoord bodemopbouw. Dit gecombineerd met de ervaringen op soortgelijke terreinen bij onder andere Pesse, Emmen en Borger, waar zich onder het esdek vele archeologische sporen bevonden, zoals plattegronden van woningen en bijgebouwen, erfafscheidingen en waterputten, maakt een nader onderzoek noodzakelijk. Wij

¹Archeologisch basisregister voor Nederland.

²Vroege Middeleeuwen 450-1050 n. Chr.

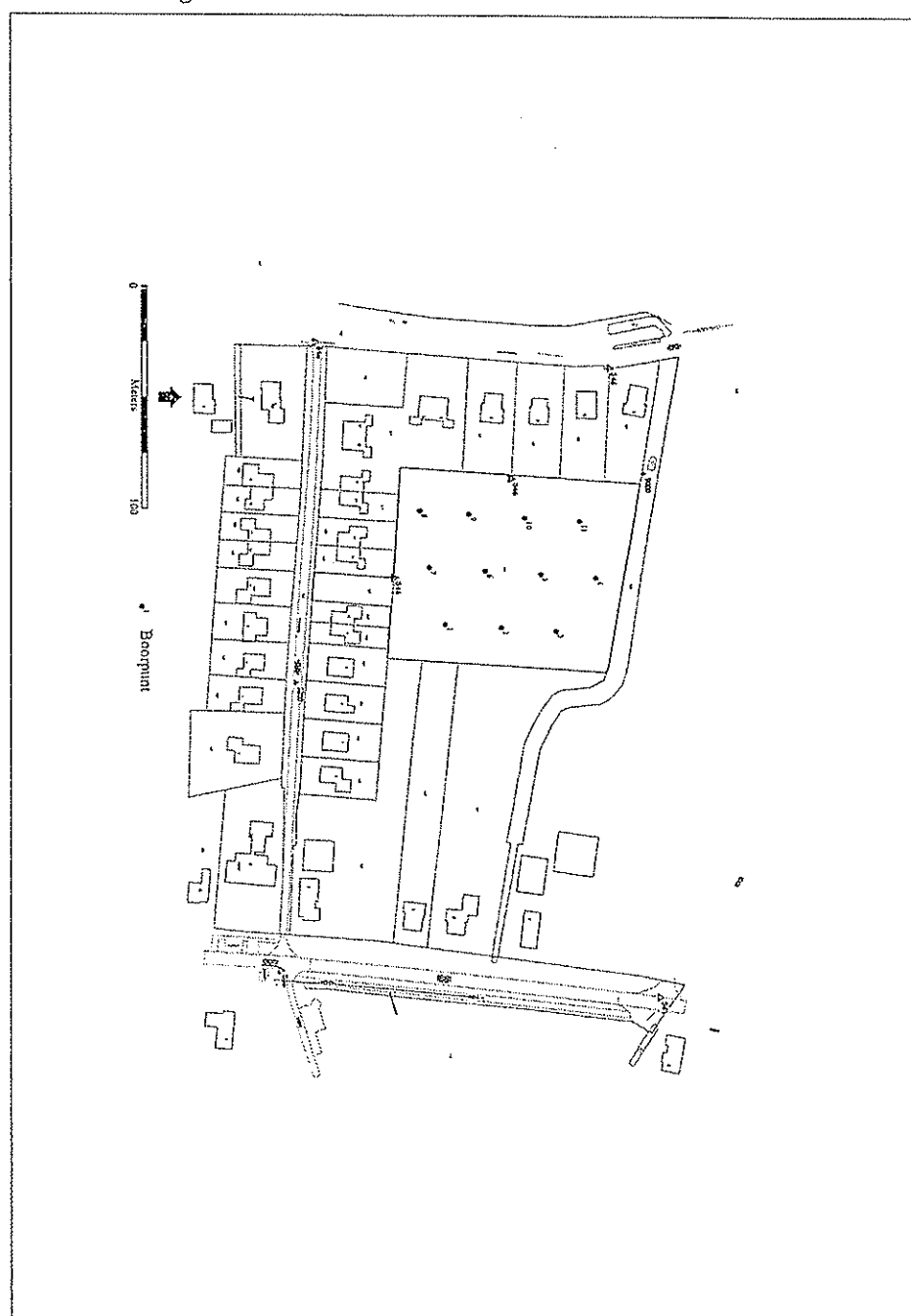
³Archis nr. 239772.

adviseren de gemeente om een Aanvullend Archeologisch Onderzoek (door middel van proefsleuven) te laten uitvoeren. Bij dit onderzoek kan worden vastgesteld of zich hier onder de es archeologische sporen bevinden. De gaafheid van de sporen kan dan worden vastgesteld, alsmede de herkomst en ouderdom van de sporen.

4 Bijlagen

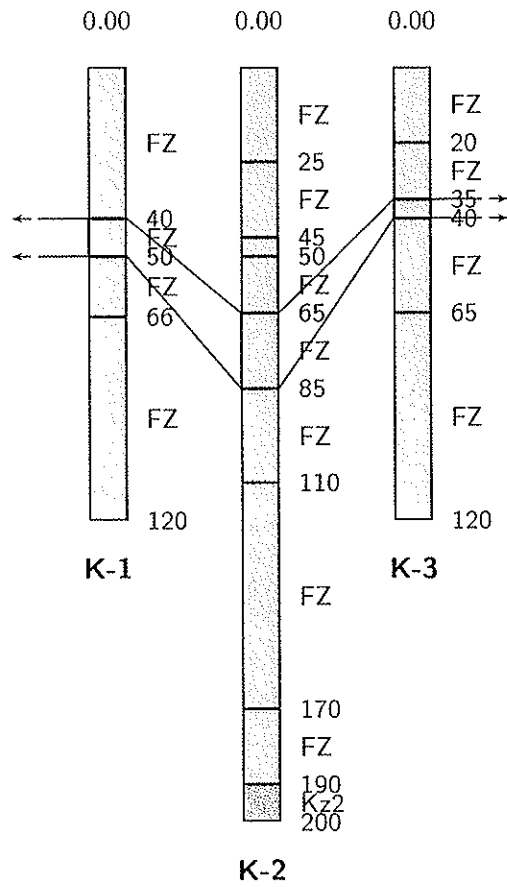
4.1 Boorpuntenkaart

De kaart is west georiënteerd.

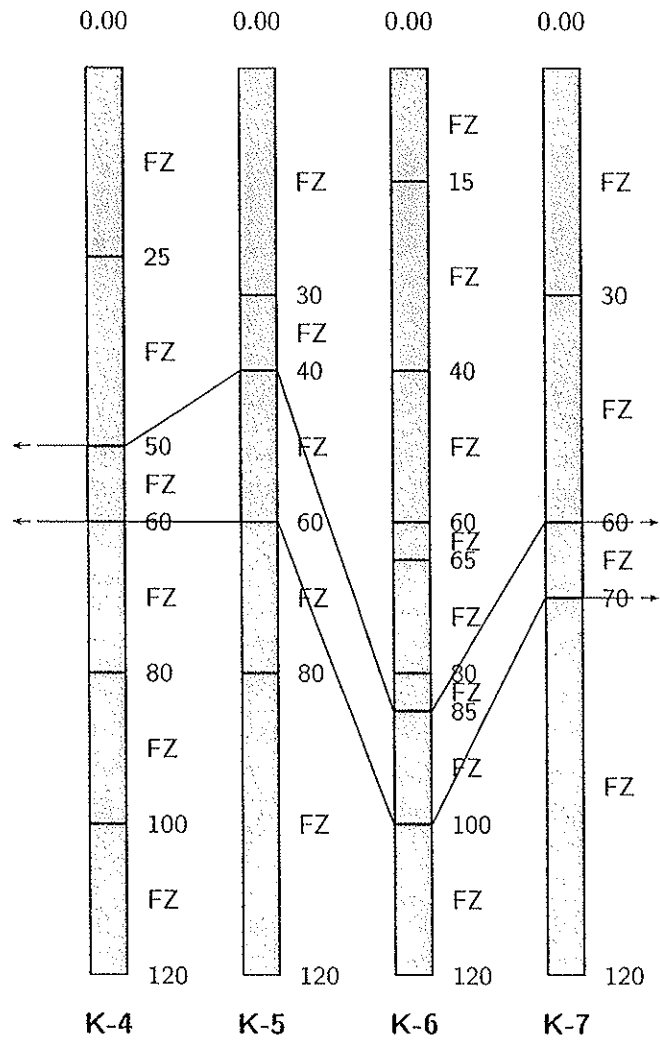
4.2 Boorraaien

De ligging van de B-horizont is in de boorraaien met een lijn aangegeven.

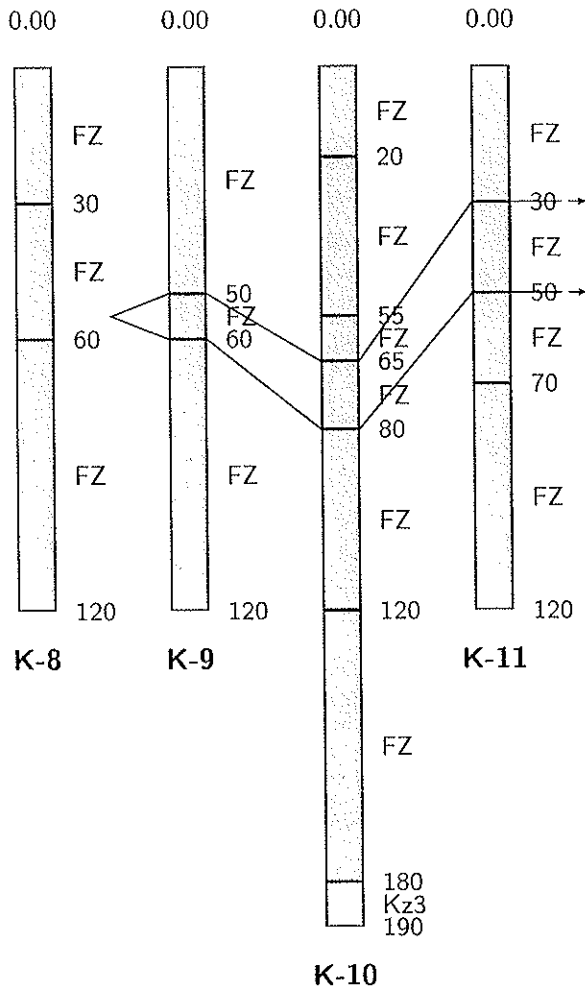
- FZ – Zand, matig fijn
- Kz2 – Klei, matig zandig

Raai A

 FZ – Zand, matig fijn

Raai B

- FZ – Zand, matig fijn
 - Kz3 – Klei, sterk zandig
- Raai C

4.3 Boorstaten

De boorstaten staan op de volgende bladzijde

BORING	DIEPTE	LITHOLOGIE	EXTRA	GRENS	KLEUR	OPMERKINGEN
1	40	Zand, matig fijn		Geleidelijk	zwart	Zeer fijn zand
	50	Zand, matig fijn		Geleidelijk	lichtbruin	Zeer fijn zand
	66	Zand, matig fijn		Geleidelijk	donkergeel	Zeer fijn zand
2	120	Zand, matig fijn			lichtgeel	Zeer fijn zand
	25	Zand, matig fijn		Geleidelijk	zwart	Zeer fijn zand
	45	Zand, matig fijn		Scherp	grijs	Zeer fijn zand
	50	Zand, matig fijn		Scherp	zwart	Zeer fijn zand
	65	Zand, matig fijn		Geleidelijk	grijs	Zeer fijn zand
	85	Zand, matig fijn		Geleidelijk	bruin	Zeer fijn zand
	110	Zand, matig fijn		Geleidelijk	donkergeel	Zeer fijn zand
	170	Zand, matig fijn		Geleidelijk	geel	Zeer fijn zand
	190	Zand, matig fijn	zwak grindig	Geleidelijk	donkergeel	
	3	200	Klei, matig zandig			groengrijs
20		Zand, matig fijn		Scherp	zwart	Zeer fijn zand
35		Zand, matig fijn		Scherp	grijs	Zeer fijn zand
40		Zand, matig fijn		Scherp	bruin	Zeer fijn zand
65		Zand, matig fijn		Geleidelijk	donkergeel	Zeer fijn zand
4	120	Zand, matig fijn			geel	Zeer fijn zand
	25	Zand, matig fijn		Scherp	zwart	Zeer fijn zand
	50	Zand, matig fijn		Scherp	lichtgrijs	Zeer fijn zand
	60	Zand, matig fijn		Geleidelijk	donkerbruin	Zeer fijn zand
	80	Zand, matig fijn		Geleidelijk	bruin	Zeer fijn zand
	100	Zand, matig fijn		Geleidelijk	donkergeel	Zeer fijn zand
	120	Zand, matig fijn			lichtgeel	Zeer fijn zand
5	30	Zand, matig fijn		Geleidelijk	zwart	Zeer fijn zand
	40	Zand, matig fijn		Scherp	grijs	Zeer fijn zand
	60	Zand, matig fijn		Geleidelijk	donkerbruin	Zeer fijn zand
	80	Zand, matig fijn		Geleidelijk	donkergeel	Zeer fijn zand
	120	Zand, matig fijn			geel	Zeer fijn zand
6	15	Zand, matig fijn		Geleidelijk	zwart	Zeer fijn zand
	40	Zand, matig fijn		Geleidelijk	donkergrijs	Zeer fijn zand
	60	Zand, matig fijn		Scherp	grijs	Zeer fijn zand
	65	Zand, matig fijn		Scherp	zwart	Zeer fijn zand
	80	Zand, matig fijn		Scherp	grijs	Zeer fijn zand
	85	Zand, matig fijn		Geleidelijk	donkerbruin	Zeer fijn zand
	100	Zand, matig fijn		Geleidelijk	bruin	Zeer fijn zand
	120	Zand, matig fijn			donker geel	Zeer fijn zand
7	30	Zand, matig fijn		Geleidelijk	zwart	Zeer fijn zand
	60	Zand, matig fijn		Scherp	grijs	Zeer fijn zand
	70	Zand, matig fijn		Geleidelijk	bruin	Zeer fijn zand
	120	Zand, matig fijn			geel	Zeer fijn zand
8	30	Zand, matig fijn		Geleidelijk	zwart	Zeer fijn zand
	60	Zand, matig fijn		Scherp	lichtzwart	Zeer fijn zand
	120	Zand, matig fijn			geel	Zeer fijn zand
9	50	Zand, matig fijn		Scherp	zwart	Zeer fijn zand
	60	Zand, matig fijn		Geleidelijk	lichtbruin	Zeer fijn zand
	120	Zand, matig fijn			donkergeel	Zeer fijn zand
10	20	Zand, matig fijn		Geleidelijk	zwart	Zeer fijn zand
	55	Zand, matig fijn		Scherp	donkergrijs	Zeer fijn zand
	65	Zand, matig fijn		Geleidelijk	zwart	Zeer fijn zand
	80	Zand, matig fijn		Geleidelijk	donkerbruin	Zeer fijn zand
	120	Zand, matig fijn		Geleidelijk	donkergeel	Zeer fijn zand
	180	Zand, matig fijn		Geleidelijk	geel	Zeer fijn zand
11	190	Klei, sterk zandig			blauwgrijs	Keileem
	30	Zand, matig fijn		Scherp	zwart	Zeer fijn zand
	50	Zand, matig fijn		Geleidelijk	donkerbruin	Zeer fijn zand
	70	Zand, matig fijn		Geleidelijk	donkergeel	Zeer fijn zand
	120	Zand, matig fijn			geel	Zeer fijn zand

Programma van Eisen	PvE-nr:
Datum: 09-05-2003	Urgentie: onbekend
Opsteller: J. Schoneveld Senior archeoloog	Status: voorstel
Aanvrager: ARC bv	ARC-projectnummer: 2003/098 B&O-nr:
Contact persoon behoud:	
Dr. W.A.B. van der Sanden	Provinciaal Archeoloog van Drenthe
Dhr. A. Veldkamp	Gemeente Midden-Drenthe
Basisgegevens	
Provincie: Drenthe	
Gemeente: Midden-Drenthe	
Plaats: Zwiggelte	
Toponiem: Dorpsuitbreiding	
Coördinaten: X-coördinaat: 235.675 Y-coördinaat: 543.875 Precisie: 10m (centrum onderzoeksgebied)	
Situatiekaartje: bijgevoegd	
Eigendomsgegevens/betreding: betreding via gemeentelijke toestemming	
Beperkingen: onbekend	
Opmerkingen:	
Dit PvE is voor een Aanvullend Archeologisch Onderzoek door middel van proefsleuven	

Kadastrale gegevens: terreinen 542, 486 en 608 te
Zwiggelte

Periode(n) en type(n) monument

Type monument

Het onderzoek betreft een terrein met een totale omvang van 1 ha. De bodemopbouw van het terrein is grotendeels gaaf. Alleen in de zuidwest hoek is een kleine verstoring waargenomen. Tijdens vooronderzoek zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Het betreft een esgebied.

Landschappelijke gegevens en bodemgesteldheid

Het terrein bestaat uit een esdek met een podzol. Deze gaat over in een steeds lichter, geler wordend dekzand. Het terrein is in gebruik als grasland.

Bedreiging en motivatie van het onderzoek

Aard en omvang van de bedreiging

De Gemeente Midden-Drenthe heeft het gebied aan de Schoolstraat te Zwiggelte aangewezen als toekomstige woningbouwlocatie. Woningbouw en de daarbij behorende wegeaanleg en het bouwrijp maken zullen het mogelijk aanwezige archeologische bodemarchief aantasten.

Tijdsplanning

De geplande duur van het onderzoek bedraagt voor het veldwerk ca. 2 werkdagen. Een voorlopig rapport, van belang voor de planning van eventuele verdere archeologische stappen, zal direct na afloop van het veldwerk worden geleverd. Het volledige conceptrapport zal ca. 6 weken later worden geleverd.

Samenvatting van de resultaten van eerder onderzoek

Op 14 april 2003 is door ARC bv een verkennend archeologisch onderzoek uitgevoerd op het terrein. Dit onderzoek is uitgevoerd door middel van grondboringen. Daarbij bleek het onderzoeksterrein grotendeels een ongestoord bodemprofiel te bezitten. Door de Provinciaal Archeoloog van Drenthe is vervolgens geadviseerd een verder archeologisch onderzoek uit te voeren door middel van proefsleuven. Uit de omgeving (Hoofdstraat) is de vondst van vroegmiddeleeuws kogelpotaardewerk bekend (Archis-melding nr. 239772).

Verwachting

Te verwachten conserveringsgraad van de vindplaats

Gezien de gaafheid van het bodemprofiel en het afdekkende esdek wordt een goede conserveringsgraad van de

grondsporen en enkele vondstcategorieën (aardewerk, vuur- en natuursteen) verwacht. Het terrein maakt deel uit van de Wester Es te Zwiggelte (Spek & Ufkes 1995) en is op de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW 2de generatie) aangewezen als terrein van zeer hoge waarde.

Te verwachten grondsporen

Aangezien het type monument onbekend is kan het zowel een nederzettingsterrein, een grafveld als een offsite-gebied betreffen. Te verwachten zijn daarom nederzettingssporen als paalgoten van structuren als boerderijen, schuren en spiekers, afvalkuilen en erfscheidingen. Daarnaast bestaat de mogelijkheid dat in het plangebied een grafveld wordt aangetroffen.

Te verwachten aard, kwaliteit en hoeveelheid vondsten

De aard van de vondsten zal voornamelijk aardewerk zijn. De verwachting is dat er redelijke hoeveelheden aardewerk zullen worden aangetroffen tijdens het onderzoek (drs. A Ufkes, senior specialist). Daarnaast wordt vuursteen en vooral natuursteen verwacht. De aanwezigheid van een kleine hoeveelheid verbrand bot, dierlijk dan wel menselijk, is niet uit te sluiten (dr. H. Buitenhuis, senior archeozoöloog).

Te verwachten kwaliteit en hoeveelheid monsters

Uit de diepere grondsporen, greppels en waterputten, kunnen botanische monsters worden verwacht. Deze dienen gescand te worden op mogelijkheden voor verder onderzoek (drs.ing. G.J. de Roller, senior paleobotanist). Daarnaast moeten, indien mogelijk, ¹⁴C-monsters worden genomen.

Vraagstelling

Vraagstelling

Het onderzoek moet allereerst een antwoord geven op de vraag of dit terrein behoudenswaardig is in de zin van het selectiebeleid van het Ministerie van O, C & W. In de tweede plaats moeten de resultaten gebruikt kunnen worden voor een goede planning van een eventuele planinpassing dan wel een vervolgonderzoek als de locatie als behoudenswaardig wordt aangemerkt (kencijfers). Hieruit voortvloeiend is er de volgende vraagstelling:

-Hoe is het gesteld met de gaafheid van het bodemarchief ter plaatse, zowel in de horizontale als in de verticale zin?

-Hoe is het gesteld met de conservering van het vondstmateriaal?

- Is er een relatie te leggen tussen de mobilia en de grondsporen?
- Wat is de aard en de ouderdom van de aangetroffen bewoningssporen? Strekken deze zich over de hele onderzoekslocatie uit?
- Hoe zeldzaam zijn de aangetroffen sporen binnen de archeoregio en hoe groot is de informatiewaarde?
- Biedt de locatie mogelijkheden om het toenmalige landschap en de exploitatie daarvan te reconstrueren?
- Welke graad van waardering dient aan het onderzoeksgebied gegeven te worden?

Wetenschappelijk kader

Het onderzoek sluit aan bij het essenonderzoek van het BAI/GIA in Drenthe en in ruimere zin bij de onderzoeken van esgebieden die de afgelopen jaren door de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB), het BAI/GIA en ARC bv in geheel Nederland zijn uitgevoerd.

Operationele ontwerpeisen

Aard van het ontwerp

Het onderzoeksvoorstel dient te voldoen aan de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie van het Ministerie van O, C & W (www.minocw.nl/malta/), versie 2.0.

Eisen aan de uitvoerder

De door de uitvoerder in te zetten projectleider, veldarcheoloog en specialisten dienen over aantoonbare kennis te beschikken over nederzettingen en vondstmateriaal van de aan te treffen archeologische periodes. De uitvoerder dient de beschikking te hebben over een opgravingsvergunning in het kader van de Monumentenwet 1988. Dientengevolge dient de aannemer goedgekeurd te zijn door de Toelatingscommissie van het College voor de Archeologische Kwaliteit.

Omvang van het onderzoek

De omvang van het onderzoeksterrein voor het AAO bedraagt ca. 10.000 m². Daarvan wordt 500 m² onderzocht. Het onderzoek wordt uitgevoerd door middel van het trekken van proefsleuven. De proefsleuven zijn 5 m breed. Er worden twee sleuven van 50 m getrokken. Voor het beantwoorden van de vraagstelling is het onderzoek van één vlak, het sporenvlak, voldoende.

Globale beschrijving van de te volgen werkwijze

Veldwerk zal geschieden conform de Kwaliteitsnorm van de Nederlandse Archeologie. Er is echter één beperking; er zal niet worden gewerkt met twee vlakken, maar met één vlak, aangelegd direct onder het esdek. De veldploeg dient qua samenstelling te voldoen aan de Kwaliteitsnorm van de Nederlandse Archeologie. Het betreft een onderzoek met een standaardcomplexiteit (hoofdstuk complexiteit van opgravingen). Een veldteam zal daarom minimaal uit vier personen bestaan, een senior archeoloog (ingeschreven in het beroepsregister Nvva), een veldtechnicus, een assistent veldtechnicus en een archeologisch veldwerker. Uitwerking, rapportage, deponering en archivering zal geschieden conform de Kwaliteitsnorm van de Nederlandse Archeologie. Indien archeologische voorwerpen geconserveerd dienen te worden zal uitgegaan worden van de ROB-specificaties 4.3., aangezien de Kwaliteitsnorm van de Nederlandse Archeologie hiervoor nog geen specificaties bevat.

Hoeveelheden, meer en minderwerk

Kosten die van te voren niet zijn te bepalen, dienen in de vorm van een stelpost te worden opgenomen in het kostenoverzicht. Hierbij wordt gedacht aan speciale grondsporen, fysische antropologie, botanisch onderzoek en ¹⁴C dateringen.

Evaluatie

De Provinciaal Archeoloog van Drenthe dient als eerste aanspreekpunt tijdens het onderzoek en de uitwerking. Na voltooiing van het veldwerk kan op verzoek een bijeenkomst worden gehouden waarin het onderzoek wordt geëvalueerd.

De resultaten van het onderzoek worden gepresenteerd in een Standaardrapport. Dit rapport wordt ter goedkeuring voorgelegd aan de Provinciaal Archeoloog van Drenthe. Vondsten en documentatie worden gedeponereerd in het Provinciaal Archeologisch Depot volgens de daarvoor geldende richtlijnen.

Literatuur en documentatielijst

Handboek van ROB-specificaties-juni 1998. Amersfoort 1998.

Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie,
Ministerie van Onderwijs en Cultuurwetenschappen, Den
Haag, versie 2.0.

Roller, G.J., 2003. *Een Inventariserend Veldonderzoek op de lokatie van de dorpsuitbreiding van Zwiggelte, gemeente Midden-Drenthe (Dr.)*. ARC-briefrapport.

Spek, Th. & A. Ufkes, 1995. *Archeologie en cultuurhistorie van essen in de provincie Drenthe. Inventarisatie, waardering en aanbeveling ten behoeve van het stimuleringsbeleid bodembeschermingsgebieden*. Groningen.

Ufkes, A., 1996. *Archeologie en cultuurhistorie van de essen in de provincie Drenthe. Paleo-Aktueel 7*, p. 103-105.

Voor een soortgelijk onderzoek:

Wit, M.J.M. de, 2002. *Aanvullend Archeologisch Onderzoek op het terrein van het toekomstig zorgcentrum te Pesse, gemeente Hoogeveen (Dr.)*. Met bijdragen van K.L.B. Bosma, M.J.L.Th. Niekus en G.J. de Roller (ARC-Publicaties 63).